

Plantefarve, farvehave og regenerative praksisser

Orlovsrapport
Anne Steen Himmelstrup
Krogerup Højskole
1. august – 1. oktober 2022

"Restoring land without restoring relationship is an empty exercise. It is relationship that will endure and relationship that will sustain the restored land. Therefore, reconnecting people and the landscape is as essential as reestablishing proper hydrology or cleaning up contaminants. It is medicine for the earth."

Robil Wall Kimmerer i *Braiding Sweetgrass*

Baggrund for orloven

De seneste år har jeg arbejdet med at etablere en praksis omkring undervisning i plantefarve og dyrkning af farveplanter med udgangspunkt i den farvehave, vi har etableret på Krogerup Højskole i 2021 (i øvrigt med støtte fra FFD's Udviklingspulje). Jeg har en helt anden uddannelsesmæssig baggrund, og formålet med orloven har på det personlige plan været at opkvalificere mig både teoretisk og praktisk som højskolelærer og kvalificere min undervisning.

Efteruddannelsen har også haft til formål at bidrage til det grønne arbejde, vi laver på Krogerup Højskole. De seneste år har vi taget hul på at transformere højskolens park, og seneste har vi indledt et samarbejde med Tegnestuen Vandkunsten om at lave en storstilet formidlings- og dyrkningshave med forskellige temahaver, hvor hver enkelt have får sin egen identitet, herunder en farvehave og en blå have med blåfarvende planter. Målet er derfor også, at de nye kompetencer indenfor regenerativt jordbrug og viden om dyrkning af planter, jeg har fået under orloven, skal sættes i spil her.

Ønsket fra højskolen er desuden at skabe et miljø omkring plantefarve og farvehaven, hvor andre plantefarvere tager aktivt del i haven på forskellig vis. Højskolen har gjort brug af en lang række gæsteundervisere, som har været med til at kvalificere vores eget arbejde med plantefarve, og som også har gjort, at vi har et godt netværk af andre med viden om og interesse for plantefarve, herunder andre højskoleundervisere.

Hvad er plantefarve – og hvorfor er det interessant?

Plantefarve vinder frem i disse år, og tekstildesignere, kunstnere og håndarbejdere eksperimenterer verden over med at skabe mere bæredygtige og miljøvenlige farver af naturens materialer. Plantefarve er et flere tusinde år gammelt håndværk, der gik i glemmebogen med industrifarvernes fremvækst, men som nu genopdages og genoplives i stor stil. Det er en enkel og primitiv farvemetode, hvor man med naturens egne farvestoffer – planter, blomster, kogler, mos, svampe mm. - farver tekstiler og garn eller laver pigmenter til at male med. Den store interesse omkring plantefarve er del af en større bevægelse lige nu, hvor håndens arbejde er blevet utroligt populært; man genopdager og fornyer gamle håndværk- og håndarbejdstraditioner, og de unge strikker, broderer og quilter som aldrig før.

Plantefarve har også et stort potentiale, når det kommer til den grønne omstilling. Tekstilproduktion får sjældent samme opmærksomhed som fx vores kødforbrug eller flyrejser, til trods for at tekstilindustrien er en af de sektorer, der belaster vores klima og miljø allermest (tekstilindustrien står for 10 procent af verdens samlede CO₂-udledning, og næst efter landbruget er tekstilfarvning globalt den største forurener af rent vand). Plantefarve kan være med til at skabe en større bevidsthed om og diskussion af de processer, der ligger til grund for vores tekstilforbrug og introducere viden om mere bæredygtige alternativer i form af indfarvning med naturlige materialer.

Samtidig skriver interessen for plantefarve sig ind i et ønske i tiden om at skabe forbindelse til naturen, og det sanselige og æstetiske håndværk har vist sig som en meget fin indgang

for unge højskoleelever til at få et forhold til naturen. Naturfarve har noget magisk over sig - som der står i en af de gamle plantefarvebøger, så er det som at "åbne for en af naturens hemmeligheder", når stoffet forvandles i farvegryden.

Hvad er en regenerativ praksis – og hvorfor er det relevant for plantefarve?

I de seneste år er begrebet regenerativt jordbrug vundet frem. At arbejde regenerativt betyder at regenerere, altså at genopbygge, det, som er i forfald. Regenerativt jordbrug arbejder på forskellig vis med at genopbygge jorden og efterlade den og biodiversiteten i bedre form end før, man begyndte at dyrke jorden. Samtidig er de regenerative dyrkningsprincipper med til at lagre CO₂ i jorden og er dermed positive for klimaet. Nogle af de regenerative dyrkningsprincipper handler om at forstyrre livet i jorden så lidt som muligt og undlade at pløje jorden men i stedet sørge for at fodre jorden og de mikroorganismer, der lever i den. Andre principper handler om kompostering og efterafgrøder.

Begrebet om det regenerative er nu også dukket frem i modebranchen, hvor det hotteste ord indenfor bæredygtig mode er 'regenerative fashion'. I mange år har man talt om, at vi skal have en mere bæredygtig tekstilbranche, hvor vi skal skære ned på forbruget, bruge naturlige og genanvendelige tekstiler eller skabe tøj af kasserede tekstiler i bæredygtighedens navn. 'Regenerative fashion' tager skridtet videre – i stedet for blot at have som ambition at gøre 'mindre skade', så er tanken, at måden, man fremstiller tøj på, skal være regenerativ, altså efterlade et positivt aftryk. Begrebet 'regenerative fashion' (eller regenerative agriculture for fashion) udspringer af den regenerative jordbrugspraksis, hvor man dyrker jorden på en måde, der efterlader et positivt aftryk på miljø og klima, bl.a. ved at lagre CO₂ i jorden, genopbygge økosystemer og fremme biodiversiteten. På samme måde vil man dyrke fibre til tekstiler efter regenerative metoder, og nye måder at udvinde farver på gennem planter er del af samme udvikling.

Der er altså en virkelig spændende og vigtig bevægelse i gang, og min tanke med efteruddannelsen var at udvide min praksis som underviser til også at arbejde med den regenerative dimension. Derudover var formålet med min orlov at lære mere om, hvordan man omsætter farveplanterne til pigment og blive dygtigere til at arbejde med farveprocesserne, særligt omkring indigo og vajd; de to blåfarvende planterne, som kræver en hel anden og meget sværere proces end de andre farveplanter.

Ambitionen er på sigt at skabe et laboratorium på Krogerup ved at lave en farvehave efter regenerative principper, hvor der både dyrkes fibre som hør og hamp, og hvor mængden af farveplanter udvides, så man vil kunne skabe tekstiler fra bunden, som kan indfarves med egne farveplanter.

Efteruddannelsens forløb

Der findes ikke så mange muligheder for efteruddannelse i plantefarve herhjemme, om end jeg var positivt overrasket over at kunne finde to relevante fysiske kurser om indigo i min orlovsperiode på to måneder. Noget tyder på, at der er ved at ske en bevægelse i retning af større bevidsthed om feltet og dermed større efterspørgsel efter kurser.

Jeg har sammensat et forløb bestående af forskellige kurser, både fysiske workshops og online-kurser, suppleret med selvstudier, hvor jeg både har arbejdet praktisk med plantefarve og også læst bøger, artikler og lyttet til podcasts.

Kurser

Uld- og Blåfarvningssymposium på Lystbækgaard i Ulfborg i Vestjylland (4. – 7. august)

Et helt fantastisk kursus over tre dage, som startede med hede vandring med 300 får på den jyske hede og herefter to dage, hvor vi dykkede ned i indigo og vajd, de to blåfarvende planter. Lystbækgaard havde dyrket en mindre mark med vajd og brugt restuld til at holde på vandet. Vi var selv ude at høste vajden og farve med den. Og så lærte vi en række virkelig svære farveteknikker, som var sindssygt spændende at nørde sammen med andre, der var vilde med plantefarve. Vi lærte desuden at spinde råuld og om fårenes arbejde med at genoprette og pleje det jyske hedelandskab. Snittet på symposiet var så nørdet lagt, at det tiltrak folk, der i forvejen havde erfaring med plantefarve, og det gjorde, at det var et højt niveau og virkelig spændende, fordi vi var sammen om at udforske de forskellige teknikker. Det var også virkelig spændende i forhold til at udvide netværket.

<https://www.lystbaekgaard.dk/events-kalender/blfarve-symposium>

Japansk indigo på Havmøllen (11. september)

Kurset var et samarbejde mellem Astrid Colding Sivertsen fra Midgaard's Have og de to jordbrugere Frans og Joke fra Horseborg Økoblomster. Vi farvede med den friske indigo med tre teknikker, og vi høstede selv indigoen, som var dyrket på det nærliggende lille jordbrug Horseborg Økoblomster. Teknikkerne var ikke så svære, og jeg kendte det meste i forvejen, men jeg fik stadig virkelig meget ud af kurset, primært fordi det er inspirerende at være ude og opleve stedet og møde nogen, der er i gang med at dyrke farveplanter i lidt større skala. Der er muligvis et større samarbejde på vej, som jeg er spændt på at følge. Derudover mødte jeg en ph.d.-studerende, Louise Permiin, der lavede feltarbejde på sit projekt, hvor hun laver en sanselig undersøgelse af jord og dens levende organismer, og hvordan en forståelse for jordens organismer kan inkorporeres i en lokal regenerativ tekstilindfarvningsproduktion med vajd. Et projekt som også er virkelig relevant for det, jeg gerne vil undersøge, og vi har aftalt at tale videre. Jeg mødte desuden tre kvinder, der har et fårelaug i Mols Bjerger, og som gerne vil udveksle viden om uld og plantefarve.

<https://www.havmollen.dk/plantefarvekursus.html>

Madens fremtid er vores fremtid, seminarforløb på 3,5 time, der er startet den 12. september og løber hver anden mandag frem til marts 2023.

Seminarrækken er arrangeret af foreningen Det Fælles Bedste i samarbejde med en lang række samarbejdspartnere, herunder Foreningen Regenerativt Jordbrug, Permakultur Danmark, Foreningen Andelsgaarde, Kalø Økologisk Landbrugsskole og en række grønne interesseorganisationer.

Selvom seminarforløbet handler om mad og ikke plantefarve, så er mange af problematikkerne de samme – om end man på fødevarerområdet er langt længere fremme i forhold til at arbejde med regenerative praksisser, holistisk tænkning og alternative organiseringsformer end tekstilindustrien. På seminarforløbet har vi bl.a. haft besøg af den unge jordbruger Nanna Clifforth, og den 21. november handler det om regenerativt jordbrug med oplæg om permakultur ved Esben Schultz og Mira Illeris fra Permakultur Danmark, og Anne Rehder fra Foreningen Regenerativt Jordbrug vil bl.a. fortælle om hovedprincipperne i regenerativt jordbrug.

https://detfaellesbedste.dk/wp-content/uploads/2022/08/Madens-fremtid-er-vores-fremtid_kort-pb_3.pdf

Onlinekurser

Mange andre steder i verden er man meget længere fremme i forhold til viden om plantefarve og dyrkning af farveplanter. Derfor har jeg fulgt en række onlinekurser fra hhv. amerikanske og en enkelt canadisk plantefarver:

Intuitive Indigo: Self-led. Online workshop indigo, hvordan man dyrker og udvinder farve v. Seaspell Fibers. Det var et virkelig lærerigt og fint kursus, som foruden nye teknikker også havde fokus på indigoens historie og tradition.

<https://www.indigofest.org/store/intuitive-indigo-course>

A Year in Natural Dyes. Online workshop i dyrkning og farvning med en lang række farveplanter v. The Dogwood Dyer. Hver måned hele året har jeg fået nyt indhold tilsendt, og der har både været en meget informativ del om farvehaver, som jeg kunne bruge til meget, en tilbundsående intro til indigo og en hel masse andre planter og teknikker. Et virkelig anbefalelsesværdigt kursus, som jeg havde tid til rigtigt at dykke ned i under min orliv.

<https://www.thedogwooddyer.com/workshops1>

Journey Into Indigo. Online workshop over 8 uger med introduktion til en række forskellige måder at arbejde med indigo. Maiwa School of Textiles.

Et mere traditionelt indigo-kursus med fokus på farveteknikker og hvordan man kan lave forskellige mønstre. Et fint supplement til de andre kurser med tilbundsående teknikker ved nogle af de dygtigste plantefarvere. Kurset startede 19. september og kører hver uge de næste 8 uger.

<https://maiwa.teachable.com/p/journey-into-indigo-se2022>

Foreninger, institutioner og ressourcer

Lystbækgaard, Fårehyrdens Gård i Ulfborg, der dyrker vajd og afholder det årlige Uld- og Blåfarvnings Symposium.

Midgaard's Have v. Astrid Colding, der står bag adskillige kurser om plantefarve

Horseborg Økoblomster, der har startet en produktion af farveplanter
Pigmenthaven, Rønnebæksholm
Dansk Fibershed
Louise Permiin, PhD-studerende på Designskolen Kolding

Dokumentation

Jeg har oprettet instagramprofilen @farvehaven, hvor jeg løbende dokumenterer mit arbejde med farvehaven. Instagram er der, meget vidensdeling foregår, og det er også via Instagram, jeg selv har fået en masse viden og ikke mindst udvidet mit netværk af folk, der arbejder med plantefarve

Refleksioner

Der er en spirende bevægelse i gang i forhold til at plantefarve og dyrke sine egne farveplanter i gang rundt omkring i Danmark. Der er endnu ikke den stor erfaring med at dyrke i lidt større skala, så om plantefarve har en fremtid for sig på vores breddegrader - ud over hobbyplanet - er svært at sige. Jeg ved, at der er gang i et potentielt samarbejde med både universiteter, en større tekstilvirksomhed og et lille jordbrug, men om det bliver til noget, er endnu usikkert og derfor stadig fortroligt. Jeg tror, højskolerne kan spille en spændende rolle i den her udvikling, fordi vi ikke behøver at tjene penge på at dyrke planterne. Vi kan eksperimentere med forskellige dyrkningsmetoder, og vi kan udforske plantefarven og blive klogere på, hvordan det virker.

Jeg har lært virkelig meget på de her to måneder. Jeg har selvfølgelig også været i gang med at forberede mig på min efteruddannelse i mange måneder, så den tid, jeg har brugt på at indsamle materiale og reflektere over de forskellige spørgsmål, jeg ville undersøge, har også strakt sig over længere tid end de to måneder. Men jeg synes, det er helt vildt, hvad jeg har fået ud af at kunne fordybe mig i det her uden at skulle forholde mig til den daglige drift på højskolen. Det har også været en øjenåbner, hvor lidt jeg faktisk har tid til at fordybe mig og reflektere over det, jeg laver, i det daglige, og det kan jeg først rigtig se nu, hvor jeg har haft noget sammenhængende tid, og det har bare rykket virkelig meget ved min praksis.

På det personlige plan er der også sket det, at jeg har sagt op på Krogerup Højskole og faktisk har min sidste dag, den dag hvor orloven udløber. Det er ærgerligt i forhold til min efteruddannelse, fordi jeg ikke selv kommer til at implementere min nye viden i min undervisning og i forhold til den praktiske dyrkning af farvehaven. Til gengæld har jeg stadig et tæt samarbejde med den lærer, der har overtaget undervisningen i plantefarve og som også skal føre farvehaven videre, og jeg kommer til at give min viden videre og sparre med hende, i det omfang det er praktisk muligt.

Derudover håber jeg, at andre højskoler har lyst til at arbejde med farvehave, plantefarve og regenerative praksisser, og jeg vil meget gerne dele af mine erfaringer til hvem, der måtte være interesseret.